

سازوکارها و ابزارهای تسهیل‌گرانه موسسات بین‌المللی

برای مقابله با اثرات بیابان‌زایی در سرزمین‌های خشک

● دکتر سیدعطا رضایی - عضو هیأت علمی بخش تحقیقات بیابان، موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور

مقدمه

شرایط سخت حاکم بر مناطق خشک باعث شده که به طور طبیعی هزینه‌های زیستن و تامین نیازهای جوامع محلی ساکن در این مناطق گاهی از نیازهای مردم در سایر جوامع نیز فراتر باشد. در حالی که فقر مردم این مناطق از یک سو و به طور معمول کاهش مداوم قابلیت تولید اندک اراضی خشک از سویی دیگر تامین هزینه‌های زیستن را در این مناطق را با مشکل جدی روبه‌رو ساخته است (Millennium Ecosystem Assessment, 2005). فشار مضاعف بر اراضی خشک به منظور تامین نیازهای اولیه ساکنین موجب تخریب شدید اراضی گردیده که به طور معنی‌داری منابع آب و خاک را تحت تاثیر قرار داده که در نهایت به کاهش دارایی و سرمایه‌ها می‌انجامد و به عبارت دیگر کاهش امنیت غذایی و به خطر افتادن تنوع زیستی را در پی دارد.

طی سال‌های اخیر به منظور کمک به جوامع محلی مناطق خشک برای رهایی از مشکلات ناشی از تخریب اراضی، علاوه بر دولت‌های ملی و محلی، سازوکارهای مالی و اقدامات تسهیل‌گرانه بین‌المللی پیش‌بینی گردیده است که می‌توان با آگاه کردن مسؤولان محلی و مردم از آن‌ها، در ایجاد زیربنای اقتصادی و توانمندسازی جوامع محلی برای کاهش فشار بر منابع تولید کمک گرفت. موافقت‌نامه‌های بین‌المللی نظیر کنوانسیون بیابان‌زدایی، موافقت‌نامه‌های زیست‌محیطی چندجانبه و مؤسسات بین‌المللی نظیر بانک جهانی و تسهیلات جهانی محیط‌زیست (GEF) از این قبیل هستند. این موافقت‌نامه‌ها و سایر مؤسسات

و سازمان‌ها به ایجاد و بهره‌برداری از ابزارهایی جهت هدایت، حمایت و حساس نمودن فعالیت ابزارهای مالی می‌پردازند (شکل ۱). هر چند بسیاری از اولویت‌های جامعه بین‌المللی (شکل ۲) به منظور واکنش به نگرانی‌های جهانی ایجاد گردیده‌اند ولی نقطه ثقل دیدگاه‌ها عمدتاً در ارتباط با توسعه پایدار اراضی خشک می‌باشند.

مکانیزم‌ها - توافقات بین‌المللی و سایر ابزارهای تسهیل‌گرانه و محرک

توافقات بین‌المللی مربوط به اراضی خشک به ویژه توافقات زیست‌محیطی چندجانبه و مؤسسات بین‌المللی که محور فعالیت‌های آن‌ها کشورهای در حال توسعه هستند از ابزارهای برنامه‌ای نظیر برنامه‌های اقدام ملی کنوانسیون مقابله با بیابان‌زایی ملل متحد (NAPs) و راهبرد کاهش فقر بانک جهانی که پیش‌شرط دستیابی به ابزارهای مالی هستند و برای هدایت فرصت‌های اقتصادی در مناطق روستایی اراضی خشک لازم و اجتناب‌ناپذیرند استفاده می‌کنند. (ابزارهای تسهیل‌گرانه)

کنوانسیون مبارزه با بیابان‌زایی ملل متحد و برنامه‌های اقدام ملی

کنوانسیون مبارزه با بیابان‌زایی قراردادی برای ترویج توسعه پایدار در اراضی خشک به ویژه در کشورهای در حال توسعه و آفریقا است. چارچوب برنامه‌های اقدام ملی عمدتاً هدف توسعه پایدار را دنبال می‌کند. برنامه اقدام ملی فرآیند تعاملی مهمی را تشکیل می‌دهد که کشورهای واقع در اراضی خشک از آن طریق ضمن شناخت دلایل بیوفیزیکی و اجتماعی موضوع و اولویت‌بندی اقدامات

واکنشی، نقش اقدام‌کنندگان (مسؤولان) ملی را مشخص و ضرورت مشارکت کشورها، سازمان‌ها و مؤسسات همکار اجتماعی را تصریح می‌نمایند (U.N., 1994) مکانیزم جهانی (GM)، یکی از ابزارهای کنوانسیون مبارزه با بیابان‌زایی ملل متحد برای بسیج و جلب منابع برای مبارزه با تخریب زمین و فقر در اراضی خشک در شناسایی ذی‌نفعان و تسهیل مذاکره با آن‌ها به کنوانسیون کمک می‌کند. دبیرخانه کنوانسیون مبارزه با بیابان‌زایی و مکانیزم جهانی از طریق تسهیل تلفیق برنامه‌های اقدام ملی با سایر چارچوب‌ها، راهبردها و برنامه‌های موجود در برنامه‌های اقدام ملی مشارکت می‌نمایند. این برنامه‌ها (برنامه‌های اقدام ملی) دربردارنده اقدامات لازم برای توانمندسازی سیاست‌ها و خط‌مشی‌های حقوقی، اقتصادی و اجتماعی و جلوگیری از دوباره‌کاری‌ها از طریق همکاری میان وراثتخانه‌های ذی‌ربط (کشاورزی و محیط‌زیست) و بخش‌های مختلف (آب، کشاورزی، انرژی و محیط‌زیست) و هم‌گرایی در اجرای مشارکت‌آمیز با سایر توافقات چندجانبه بین‌المللی است. فراهم بودن چنین شرایطی، دبیرخانه کنوانسیون و مکانیزم جهانی را در تحقق پتانسیل فرآیند برنامه اقدام ملی برای یافتن، شناسایی، نقد و طرح و تلفیق منابع مالی و مشارکت‌ها در اجرای اجزای خاص برنامه کمک می‌کند.

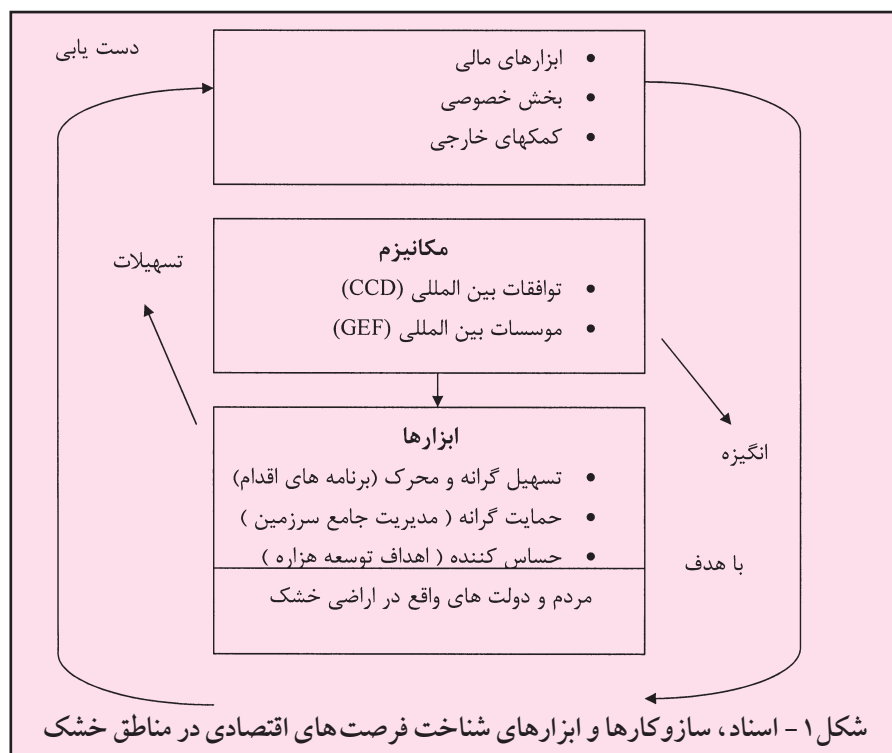
کنوانسیون تنوع زیستی (CBD) و برنامه تنوع زیستی اراضی خشک و نیمه مرطوب آن حفظ تنوع زیستی، استفاده پایدار از اجزای آن و توزیع عادلانه فواید حاصله از آن از

سیاست گذاری و اعطای وام به کشورهای در حال توسعه کمک می کنند. این بانک چارچوب جدیدی را تحت عنوان راهبردهای کاهش فقر ارائه کرده است که در راهبرد کمک های کشوری آن بانک برای کاهش فقر بسیار مهم و حیاتی است و در قالب تخصیص منابع مالی و فراهم ساختن زمینه مشارکت بخش دولتی- خصوصی تجلی می یابد. این تحلیل های کشوری (راهبردها) که متضمن مشارکت های داخلی و خارجی است، پیش شرط کمک های توسعه ای هستند و از این رو از جمله الزامات لازم الاجرا و اجتناب ناپذیری است که کشورهای در حال توسعه خواهان کمک های بانک جهانی باید به آن توجه نمایند. تلفیق برنامه های اقدام ملی می تواند به شکوفاتر کردن راهبردهای کاهش فقر و اهمیت آن ها کمک کند.

ابتکار عمل ترفیقا یکی از ابتکار عمل های بانک جهانی و تلاشی نو برای تلفیق بهتر حمایت های بین المللی در یک فرآیند سازمان یافته مشارکتی است که باید با اجرای کنوانسیون مبارزه با بیابان زایی ملل متحد و فرآیندهای بررسی اجرای آن همراه گردد. انسجام و هماهنگی میان ابتکار عمل مذکور و کنوانسیون مبارزه با بیابان زایی فرصت خوبی را در اختیار کشورهای صنعتی عضو کنوانسیون قرار می دهد تا بتوانند به صورت هماهنگ و سازمان یافته پاسخ گوی نیازهای کشورهای در حال توسعه عضو کنوانسیون باشند.

تسهیلات جهانی محیط زیست (GEF)

تسهیلات جهانی محیط زیست (جف) در اجرای برنامه هایی که هدف آن ها حفظ محیط زیست جهانی و جلوگیری از تخریب سرزمین است به کشورهای در حال توسعه کمک می کند. این کمک در قالب اعطاء وام و برای پروژه هایی است که به طرح موضوعاتی چون تنوع زیستی، تغییر اقلیم، آب های بین المللی، تخریب زمین و بیابان زایی می پردازند (GEF, 2006). این نهاد مکانیزم مالی رسمی کنوانسیون تنوع زیستی و تغییر آب و هوا است و در هفتمین کنفرانس اعضا

شکل ۱- اسناد، سازوکارها و ابزارهای شناخت فرصت های اقتصادی در مناطق خشک

خشک و بهبود اقلیم محلی اراضی خشک می شود. از این رو اجرای مشترک کنوانسیون تغییر اقلیم ملل متحد و کنوانسیون مبارزه با بیابان زایی ملل متحد موجب هم گرایی بیشتر میان آن ها می شود. ابزارهای پیش بینی شده توسط پروتکل کیوتو کنوانسیون تغییر اقلیم نظیر اجرای مشترک و مکانیزم توسعه پاک موجب تبادل جهانی کربن می شود می تواند جوامع روستایی ساکن در اراضی خشک را بهره مند سازد. در حقیقت در مصوبات ۵ و ۶، ششمین نشست اعضای متعاهد کنوانسیون مبارزه با بیابان زایی از کشورهای در حال توسعه واقع در اراضی خشک دعوت شده است تا از طریق اقدامات اتخاذ شده در چارچوب مکانیزم توسعه پاک نسبت به انعقاد قرارداد همکاری با ذی نفعان صنعتی جهت اجرای کنوانسیون اقدام نماید.

مکانیزم ها- موسسات بین المللی و ابزارهای

تسهیل گرانه (محرک) آن ها

بانک جهانی، راهبردهای کاهش فقر و

ترافریقا (Terr Africa)

بانک جهانی، بانکی توسعه ای است که با کمک های فنی، مشاوره در امور

اهداف مهم این کنوانسیون است. کنوانسیون تنوع زیستی جهت اجرای مفاد مربوطه در مناطق خشک برنامه تنوع اراضی خشک و نیمه مرطوب را ارائه نموده است. این برنامه از اقدامات هدفمند انجام شده جهت حفظ و بهره برداری پایدار از تنوع زیستی اراضی خشک حمایت می کند. از آن جایی که بخش های مختلف تنوع زیستی گیاهی در حفاظت از خاک اراضی خشک بسیار مهم و حیاتی است و نیز به منظور جلوگیری از تخریب زمین و حفظ آب و خاک این برنامه از هم گرایی میان کنوانسیون های تنوع زیستی و مبارزه با بیابان زایی و اجرای مشترک مفاد اهداف مربوطه استقبال می کند.

کنوانسیون تغییر اقلیم و پروتکل کیوتو

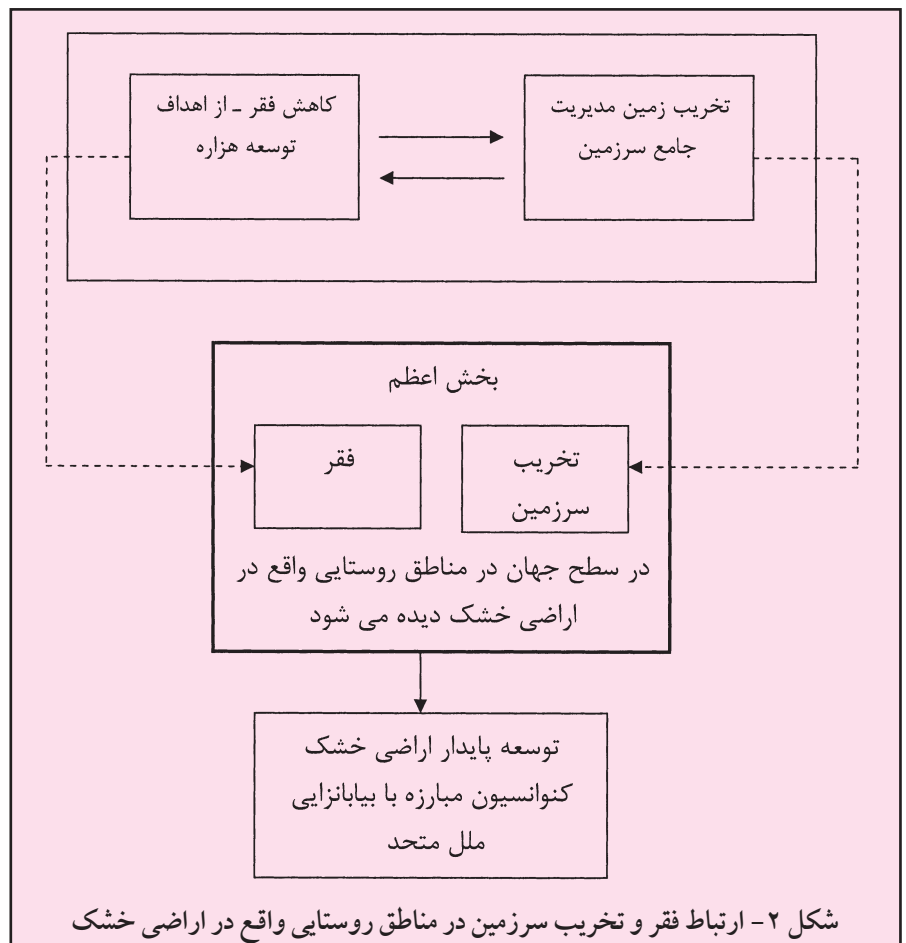
کنوانسیون تغییر اقلیم ملل متحد (UNFCCC) از طریق کاهش انتشار گازهای گلخانه ای و جذب بیشتر کربن و در نتیجه تضمین حفظ پوشش گیاهی، جنگل کاری و احیا جنگل ها و حفظ خاک که به عنوان مخزن جذب کربن عمل می کند بر کاهش تغییر آب و هوای جهانی تاکید دارد. این اقدامات هم چنین مانع از تخریب زمین، حفظ بهره وری اراضی

برنامه عملیاتی (OPI5) اگرچه اهمیت جهانی دارد لکن عمدتاً برای طرح موضوع اراضی خشک تدوین شده و می‌تواند در حمایت از برنامه‌های تخریب سرزمین زمین که از موضوعات مشترک تنوع زیستی و تغییر اقلیم است با برنامه عملیاتی 12 (OPI2) تکمیل و همراه شود و در نتیجه هم‌گرایی خوبی را برای اجرای مشترک کنوانسیون‌های مبارزه با بیابان‌زایی و تغییر اقلیم ایجاد نماید (شکل ۳ و ۴). از این رو طرح موضوع پوشش گیاهی با حفظ زیست بوم‌ها برای تنوع زیستی و افزایش ترسب کربن محیط زیست جهانی را منتفع خواهد ساخت. هزینه‌های اضافی ناشی از این فعالیت‌ها را همراه با هزینه‌های توسعه انرژی خورشیدی و تولید چوب برای سوخت به وسیله جنگل‌کاری در اراضی خشک را جف از طریق کمک‌های مالی خود تامین می‌کند. موضوع کلیدی «آب‌های بین‌المللی» از موضوعات مربوط به اراضی خشک است زیرا آب آبیاری در اراضی خشک غالباً از رودخانه‌های مرزی تامین می‌شود. متأسفانه کشور ما تاکنون نسبت به سایر کشورها کم‌ترین استفاده را از این تسهیلات برده است.

ابزارهای مفهومی

ابزارهای مفهومی نظیر مدیریت پایدار سرزمین و رویکردهای اکوسیستم و منظرگاه‌های طبیعی و نیز واژه‌هایی چون تلفیق، مفاهیم توافق شده بین‌المللی و ساختاری هستند که غالباً به هنگام استفاده از ابزارهای تسهیل‌گرانه (محرک) برنامه‌ای باید پذیرفته شوند. اگرچه این ابزارها لازم‌الاجرا نیستند لکن پذیرش آن‌ها به هنگام استفاده از ابزارهای تسهیل‌گرانه می‌تواند موفقیت این ابزارها را در دست‌یابی به ابزارهای مالی تضمین نماید.

به عنوان مثال مدیریت پایدار سرزمین یک ابزار حمایت‌گر مفهومی است که بسیاری از مکانیزم‌ها و ابزارهای مربوطه به مدیریت اراضی خشک آن را پذیرفته‌اند (جف، کنوانسیون مبارزه با بیابان‌زایی، برنامه مشارکت جدید برای توسعه آفریقا -

OPI2: «مدیریت جامع اکوسیستم» در حمایت از موضوعات چندگانه تخریب زمین (به ویژه بیابان‌زایی و جنگل‌زایی) به عنوان یک موضوع فرابخشی در پروژه‌هایی که حداقل به دو موضوع کلیدی در چارچوب برنامه توسعه پایدار می‌پردازند.

OPI5: «مدیریت پایدار سرزمین (Sustainable Land Management)» در حمایت از موضوع کلیدی تخریب زمین. طرح مدیریت پایدار سرزمین امکان مشارکت در اجرای برنامه عملیاتی (OPI5) را فراهم می‌نماید. این طرح حمایت‌های مالی و فنی لازم را برای اقداماتی که برای مردم محلی و جامعه جهانی مفیدند ارائه می‌دهد. ارتباط و انسجام بیشتر میان برنامه‌های اقدام ملی و این برنامه (OPI5) ارتباط میان محیط زیست جهانی و توسعه پایدار ملی را بهبود بخشیده و به تلفیق توسعه پایدار محلی با موضوعات مهم زیست محیطی جهانی کمک می‌کند.

به عنوان بازوی مالی اجرای کنوانسیون مبارزه با بیابان‌زایی نیز تعیین شده است. جف ابزارهایی را برای تسهیل فرصت‌های اقتصادی در مناطق روستایی اراضی خشک ارائه نموده است. پنج برنامه عملیاتی جف (Operational Program) که با اختصاص کمک‌های مالی از پنج موضوع کلیدی جف (FA) در ارتباط با اجرای کنوانسیون مبارزه با بیابان‌زایی و تسهیل فرصت‌های اقتصادی در اراضی خشک حمایت می‌کند به این شرح است:

OPI1: «اکوسیستم‌های مناطق خشک و نیمه خشک» در حمایت از موضوع تنوع زیستی

OPI7: «استفاده انرژی‌های تجدیدپذیر» در حمایت از موضوع تغییر اقلیم

OPI9: «موضوعات کلیدی چندگانه جامع آب و زمین» در حمایت از موضوع آب‌های بین‌المللی

نام برده است.

رویکرد منظرگاه‌های طبیعی که توسط صندوق حیات وحش برای طبیعت (WWF) و اتحادیه جهانی حفظ طبیعت (IUCN) ارائه شده‌اند با تسهیل فعالیت‌ها در منظرگاه‌های طبیعی در رویکرد اکوسیستمی کنوانسیون تنوع زیستی مشارکت می‌نماید. این رویکرد، رویکردهای برنامه‌ریزی از بالا به پایین و مشارکت پایین به بالا را با یکدیگر تلفیق می‌نماید. فرصت‌های اقتصادی در اراضی خشک می‌توانند از طریق توسعه ارزیابی اکولوژیکی و اجتماعی مربوطه در سطح منظرگاه‌ها و چارچوب مذاکره‌ای آن برای تصمیمات مربوط به بهره‌برداری از زمین و حفظ توازن ذاتی موجود در مدیریت کلان حاصل گردد.

تلفیق

یک ابزار حمایت‌گرانه است که کشورهای کمک‌کننده و دریافت‌کنندگان کمک‌های مالی مشترکاً برای افزایش اثرات کمک‌های خارجی در کشورهای در حال توسعه واقع در مناطق خشک و سرمایه‌گذاری‌های مربوطه و نیز منابع ملی و محلی در مدیریت پایدار سرزمین باید به کار گیرند تا به توسعه پایدار مناطق خشک منجر گردد. این رویکرد به جای تعامل با طیف وسیعی از منابع که به کمک‌های مالی اندک و پراکنده و خیل عظیم اهداف غیرقابل تحقق منجر می‌گردد، به اولویت‌بندی هدف‌ها و کاهش دوباره کاری‌ها توجه دارد. این رویکرد به جریانی غالب و واحد از حمایت‌ها منجر می‌گردد که برای ایجاد تفاوتی فاحش و دیرپا در یک موضوع از قابلیت لازم برخوردار است.

برنامه‌های اقدام ملی کنوانسیون که عمدتاً به موضوع مناطق خشک توجه دارند، چنانچه با سایر ابزارهای تسهیل‌گرانه که تنها به مناطق خشک اختصاص ندارند تلفیق شوند می‌توانند کارآمدتر باشند و در جلب و جذب حمایت‌ها مورد استفاده قرار گیرند. این برنامه‌ها از جمله راهبردهای کاهش فقر، چنانچه با ویژگی‌های زیست‌محیطی و

جمله موضوعاتی است که مدیریت پایدار سرزمین بدان می‌پردازد. از همه این مباحث مهم‌تر، مدیریت پایدار سرزمین از تشدید فعالیت‌های کشاورزی در اراضی زیرکشت قبلی مشروط بر این که به مجموعه‌ای از اقدامات هماهنگ منجر گردد حمایت می‌کند.

رویکردهای اکوسیستم و منظرگاه‌های طبیعی

هدف رویکرد اکوسیستمی، اراضی خشک است و از طریق برنامه تنوع زیستی اراضی خشک و نیمه مرطوب (کنوانسیون تنوع زیستی) که تأکیدی بر اهمیت تنوع زیستی اراضی خشک به ویژه محصولات کشاورزی و دامی حاصل از این اراضی است این هدف را دنبال می‌کند. این رویکرد از تخریب‌کنندگان زمین به عنوان عاملان صدمات جبران‌ناپذیر به تنوع زیستی اراضی خشک و تبعات ناشی از آن بر معیشت جوامع

NEPAD) برنامه‌ای برای حمایت از تنوع تولید از طریق سرمایه‌گذاری در توسعه آب و زمین نظیر پرورش آبزیان - برنامه توسعه جامع کشاورزی آفریقا (CAADP) و ابتکار عمل ترافریکا. مدیریت پایدار سرزمین رویکردی جامع، کلی‌نگر و فراگیر جهت تحقق توسعه پایدار مبتنی بر بهره‌وری سرزمین است (شکل ۴).

نقش پایداری زیست‌محیطی در رفاه جوامع، اتکای توسعه پایدار و بهره‌برداری از زمین بر بهره‌برداری محتاطانه و دوراندیشانه از خدمات اکوسیستم، نقش تنوع زیستی و حفظ آن در تامین و ارائه خدمات و اهمیت عوامل اقتصادی و اجتماعی در اتخاذ خط‌مشی‌های بهره‌برداری از زمین از جمله اتخاذ رویکردهای مشارکت و مدیریت از پایین به بالا که موجب ارتقا دانش توده مردمی می‌شود که از زمین بهره‌برداری می‌کنند از

مشارکت جوینانه برنامه های اقدام ملی و تحلیل های اقتصادی و مشارکتی گزارشات راهبردهای کاهش فقر یا سایر ابتکاراتی که هدف آن ها مدیریت پایدار سرزمین است و ابزارهای تسهیل گرایانه ای چون برنامه های عملیاتی ۱۲ و ۱۵ تلفیق شوند تغییرات چشمگیری را ایجاد خواهد کرد. این تلفیق توجه به ارتباط میان فقر روستایی، خط مشی های اجتماعی و محدودیت های اقتصاد کلان، بهره وری اندک اراضی خشک و تخریب اکوسیستم، تاکید بر توزیع فضای فقر، شناسایی رویکردهای جبرانی، نیل به هم گرایی از طریق اجرای مشترک کنوانسیون های ریو، کمی کردن هزینه های فرصت های اقتصادی ناشی از عدم هم گرایی، برنامه ریزی، پایش و ارزشیابی، و ایجاد امکان تغییر و تعدیل فعالیت ها برای بهره برداران از زمین و ارزیابی اثرات اقدامات برای آن ها را در بر می گیرد. تلفیق ابزارهای موثر برای به کارگیری و استفاده از سایر ابزارها به صورت ترکیبی است لکن مستلزم صرف هزینه جهت ایجاد هماهنگی میان بخش ها و ذی نفعان و مستلزم برگزاری نشست ها و انجام تحلیل های بیشتر است.

ابزارهای حساس کننده (حساس سازی)

ابزارهای حساس سازی نظیر اهداف توسعه هزاره، تعهدات هدفمند و بسیار مشهودی هستند که در عالی ترین سطح سیاست بین المللی اتخاذ می شوند. از این رو، مکانیزمی که به طور مشخص این تعهدات را مورد توجه قرار دهد می تواند ابزارهای مالی را برای طرح فرصت های اقتصادی در مناطق خشک به طور موثر و جدی حساس سازد.

اهداف توسعه هزاره

با توجه به طرح موضوع رفع فقر و محرومیت که جامعه جهانی در اجلاس جهانی توسعه پایدار (WSSD) به آن متعهد گردید، اهداف توسعه هزاره، ابزار قدرتمندی برای بسیج و جلب حمایت جهانی برای شناسایی فرصت های اقتصادی در روستاهای واقع در

مناطق خشک هستند. زیرا اهداف توسعه هزاره، احتمالاً تا زمانی که آن ها نیز در مناطق خشک مورد توجه کافی قرار نگیرند تا سال ۲۰۱۵ قابل تحقق نیستند. سه هدف از هشت هدف توسعه هزاره با یکدیگر مرتبطند. هدف اول به نصف رساندن نسبت افرادی که درآمد آن ها کم تر از یک دلار در روز است و مردمی که از گرسنگی رنج می برند. هدف چهارم کاهش مرگ و میر کودکان زیر پنج سال به دو سوم است و هدف دوم به نصف رسانیدن نسبت مردمی است که از آب آشامیدنی سالم برخوردار نیستند. تلاش برای تحقق اهداف فوق در مناطق خشک درخور تحسین است. ۵۵ درصد مردم ساکن در مناطق خشک در روستاها زندگی می کنند و از آن جا که ۷۵ درصد از مردم فقیر جهان در روستاها زندگی می کنند، روستاهای مناطق خشک حداقل ۴۰ درصد از فقرای جهان را در خود جا داده است. هم چنین بخشی از فقر مناطق شهری از مهاجرت روستاییان از روستاها ناشی می شود که خود نیز معادل تخریب سرزمین است. مشابه این وضعیت، ۵۴ کودک از ۱۰۰۰ کودک متولد شده در کشورهای در حال توسعه واقع در مناطق خشک می برند. هر یک از ساکنان مناطق خشک تنها از ۱۳۰۰ مترمکعب آب برخوردار است. کشورهای شرکت کننده در اجلاس متعهد شده اند تا نسبت به ایجاد خط مشی توانمند و محیط زیست اجتماعی کارآمد که پیش شرط لازم برای تحقق اهداف توسعه هزاره است (بخشی از هدف هفتم) و نیز آرایه سیستم های مالی و تجاری آزاد، قانونمند قابل پیش بینی و غیر تبعیض آمیز اقدام نمایند.

اجلاس جهانی توسعه پایدار و مجمع عمومی ملل متحد اجرای کنوانسیون مبارزه با بیابان زایی ملل متحد را عاملی موثر در تحقق زمانمند اهداف توسعه هزاره می دانند. از این رو از کشورهای صنعتی عضو کنوانسیون می خواهند تا موضوع تخریب زمین در مناطق خشک به ویژه بیابان زایی را نه تنها به عنوان عضوی از اعضای کنوانسیون، بلکه از آن جهت که با اجرای کنوانسیون موضوع فقر

ناشی از خطر بیابان زایی را در مناطق خشک تحت الشعاع قرار می دهد و می توانند تعهدات خود نسبت به اهداف توسعه هزاره را تحقق بخشند مدنظر قرار دهند.

ابزارهای مالی - بخش خصوصی

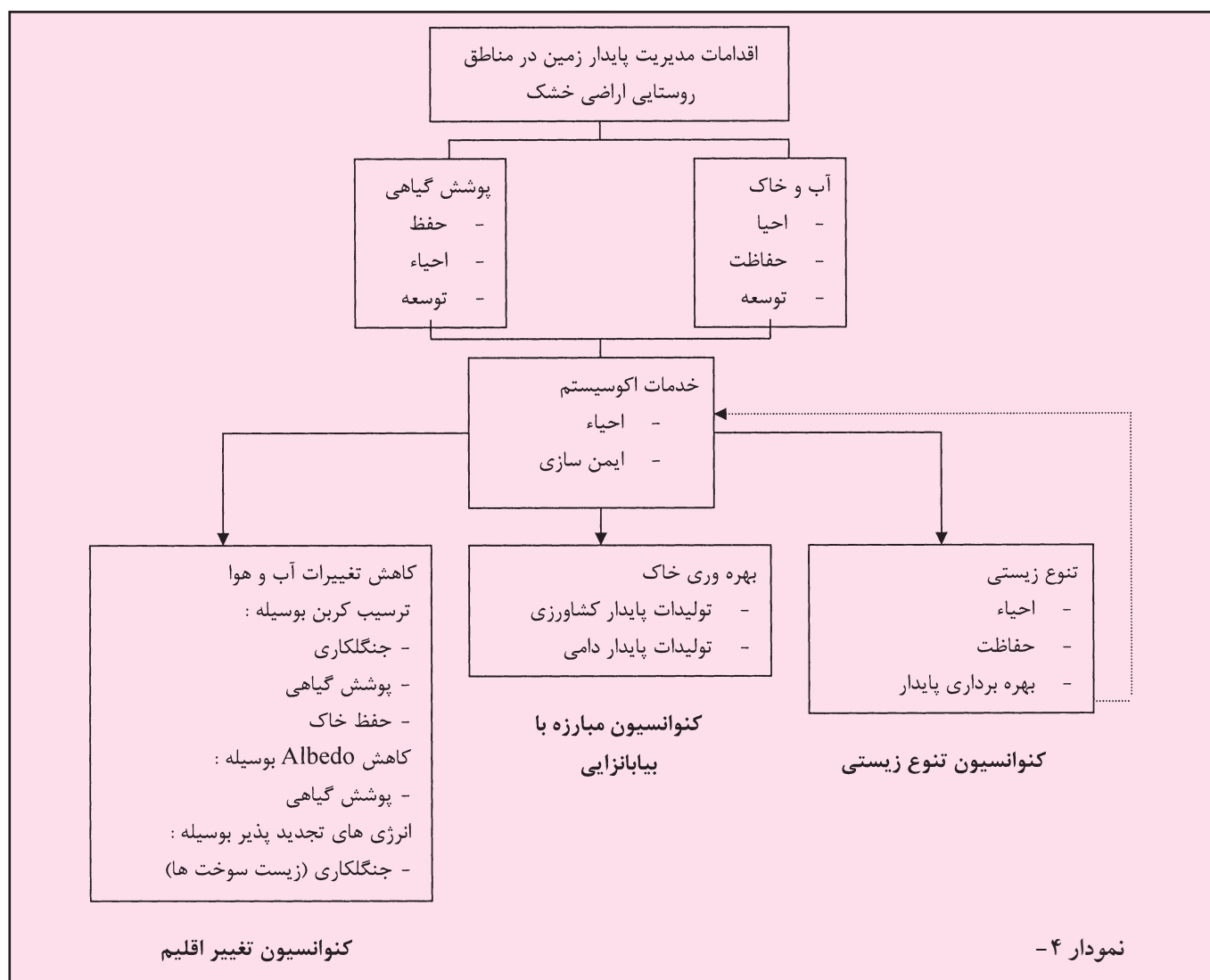
شناخت اهمیت بخش خصوصی

کشورهای در حال توسعه به قدرت سرمایه گذاری بخش خصوصی در اشتغال زایی، کارآمدتر کردن سرمایه انسانی ملی و امکان دستیابی بیشتر به بازارهای بین المللی به خوبی واقفند. در ششمین نشست اعضا کنوانسیون مبارزه با بیابان زایی در سال ۲۰۰۳ بخش خصوصی به عنوان یکی از ذی نفعان بالقوه معرفی و انگیزه های لازم برای تشویق این بخش جهت مشارکت در سرمایه گذاری های انجام شده در مناطق خشک به خوبی تبیین گردید. در سومین نشست کمیته بررسی اجرای کنوانسیون در سال ۲۰۰۵ نیز پتانسیل مشارکت بخش خصوصی - دولتی و خصوصی - در فرصت های تجاری فراهم شده از طریق توسعه انرژی های تجدیدشونده و بهره برداری پایدار از منابع آبی مورد تاکید قرار گرفت.

فرصت های موجود بخش خصوصی در

مناطق خشک

بیابان زایی نظیر هر تهدید زیست محیطی دیگر از طریق تهییج و پیشرفت های تکنولوژیکی برای به حداقل رساندن خسارات و کاهش اثرات بیابان زایی به ایجاد فرصت های شغلی می انجامد. سرمایه گذاری در تکنولوژی های سازگار با محیط زیست برای طرح خطر تخریب زمین نه تنها از نظر اقتصادی ارضاء کننده و مفید است، بلکه از نظر زیست محیطی و اجتماعی تصویری مسؤولانه ایجاد می کند که شهرت آفرین خواهد بود. برای نمونه، نگرانی های اخیر در مورد پایداری زیست محیطی پرورش ماهی و جنگل کاری در اراضی خشک که از تغییر در دیدگاه بهره برداری از جنگل کاری بومی و پرورش ماهی در اکوسیستم های آبی طبیعی و پرداختن

ارزش اقتصادی فراوان رایگان هستند، چالش و در عین حال فرصتی را برای تعاملات دوجانبه سودمند میان جوامع ساکن در مناطق خشک و بخش خصوصی خارجی و محلی ارائه می‌کند.

نمونه‌ای از فرصت‌های اقتصادی ناشی از بازاریابی خدمات اکوسیستمی بازار اعتبارات کاهش کربن است که بر خدمات ترسیب کربن و تنظیم آب و هوا مبتنی است. ارزش جهانی کربن در سال ۲۰۰۳ بالغ بر ۳۰۰ میلیون دلار بود و پیش‌بینی می‌شود که تا سال ۲۰۱۰ به ۱۰ تا ۴۰ میلیارد دلار برسد. مشارکت بخش خصوصی در تجارت کربن مناطق خشک زمینه‌ساز اجرای مشترک کنوانسیون مبارزه با بیابان‌زایی و کنوانسیون

حمایت نمود. این ارزیابی اقدامی جهت ارزیابی شرایط کنونی ۱۰ سیستم مهم اکولوژیکی جهانی است که یکی از آن‌ها مناطق خشک می‌باشد.

ارزیابی اکوسیستم هزاره، ارتباط میان فواید حاصل از اکوسیستم‌ها و کارکرد آن‌ها برای مردم (خدمات اکوسیستم)، نقش تنوع زیستی در تامین این منافع و رفاه مردم که جزء لاینفک و دوسویه کلیه اکوسیستم‌های جهانی است را مورد بررسی قرار می‌دهد. این ارزیابی، بیابان‌زایی را به عنوان فرایندی می‌بیند که از کاهش مداوم و مستمر در ارائه خدمات نشات می‌گیرد و از آن‌جا که بخش اعظم کالاها و خدمات حاصل از اکوسیستم‌های مناطق خشک علی‌رغم

به پرورش ماهی و جنگل‌کاری اقتصادی نشات می‌گیرد، مزایا و فواید بی‌شمار و قابل رقابتی را برای این مشاغل ایجاد می‌کند که ارائه‌دهنده راه‌های ابتکاری آبروی پایدار و تولید زیست سوخت‌ها است.

مفهوم تازه متداول شده خدمات اکوسیستم در مناطق خشک که در اجلاس ارزیابی اکوسیستم هزاره مطرح شده فرصت‌های جدیدی را برای بخش خصوصی ایجاد می‌کند. ارزیابی اکوسیستم هزاره از جمله موضوعاتی بود که دبیرکل ملل متحد انجام آن را خواستار شد و در تصمیمات اتخاذ شده توسط چهار توافق زیست محیطی چندجانبه از جمله کنوانسیون مبارزه با بیابان‌زایی بر آن تصریح و از آن

تغییر اقلیم است، فرصتی که امکان آن تنها در مناطق خشک وجود دارد. این امر یک فعالیت زیست محیطی است که کشورهای صنعتی را قادر می‌سازد تا به وسیله پروژه‌هایی که فرصت اقتصادی برای یک منطقه خشک محسوب می‌شوند به اهداف خود برای کاهش انتشار کربن دست یابند. این بازار برای تامین اعتبارات مربوط به انرژی‌های تجدیدشونده و تغذیه آبخوان‌ها نیز می‌تواند ایجاد شود. مبادله آب، ذخیره‌گاه‌های آبی و اجاره آب موجب رونق بازار می‌شود. نهایتاً، بخش خصوصی با ارایه مکانیزم‌های لازم برای مصرف‌کنندگان فرصت خوبی را برای بیان امتیازات محصولات مناطق خشک فراهم می‌کند. محصولات محصولاتی که حاصل اجرای تکنولوژی‌های هستند که در پاسخ به نیازهای روزافزون عمومی به جای افزایش فشار بر اکوسیستم از تاثیرات مربوطه می‌کاهند.

انگیزه‌های بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در مناطق خشک

دولت‌های محلی و نیز بخش خصوصی در یک کشور در حال توسعه واقع در منطقه خشک برای ترغیب مشارکت متعهدانه دولت‌ها و بخش خصوصی کشورهای صنعتی به فضایی توانمند نیاز دارند. (شکل ۷) از این رو وجود ثبات و آرامش و یک چارچوب قانون‌مند از جمله موضوعات کلیدی در مشارکت دولت‌ها و مشاغل گوناگون کشورهای صنعتی برای شناخت فرصت‌های اقتصادی مناطق روستایی واقع در سرزمین‌های خشک است. ایجاد ثبات سیاسی و امنیت خاطر از طریق وضع سیستم‌های قانونمند و مکانیزم‌های اجرایی موثر، مشارکت دادن کلیه ذی‌نفعان در سیاست‌گذاری‌ها، ایجاد انگیزه‌های مستقیم برای طرح نگرانی‌های بلندمدت زیست محیطی، حذف تشریفات زاید، حذف شکاف بالقوه موجود میان بخش دولتی و خصوصی، کاهش مخاطرات مربوط به سرمایه‌گذاری‌های ابتکاری از طریق ارایه

مکانیزم‌های تقسیم مخاطرات، برخی از این موضوعات هستند.

مشارکت بخش خصوصی و دولتی

اگرچه توجه به دستورالعمل‌های فوق از مسؤولیت‌های دولت‌ها است، لکن کمک به ایجاد جامعه‌ای امن و باثبات و اجتناب از تغییرات تند و ناگهانی اجتماعی و زیست محیطی و تشویق سیاست‌های دولت در جهت مواجهه با چالش‌های زیست محیطی از جمله سیاست‌هایی است که بخش خصوصی باید مدنظر قرار دهد. با این همه، حمایت بخش خصوصی نمی‌تواند جایگزین بخش دولتی شود. و از طرفی اگر منافع ساکنین محلی به خوبی در این سرمایه‌گذاری‌ها دیده نشود می‌تواند اثرات زیان‌باری برای مناطق خشک و مردم ساکن در آن مناطق داشته باشد. این امر از طریق مشارکت و همکاری بخش خصوصی-دولتی میسر می‌گردد. این مشارکت و همکاری سرمایه لازم برای پروژه‌هایی که قادر به جذب سرمایه کافی نیستند را فراهم می‌کند. مکانیزم جهانی می‌تواند مشارکت بخش خصوصی و دولتی را تسهیل نماید.

ابزارهای مالی - کمک‌های خارجی

در کمک‌های رسمی توسعه‌ای کشورهای عضو سازمان توسعه همکاری‌های اقتصادی (OECD) و سایر کشورهای صنعتی و نیز در کمک‌های بانک جهانی و بانک‌های توسعه‌ای منطقه‌ای موضوع توسعه پایدار در کشورهای در حال توسعه و از جمله کشورهای در حال توسعه واقع در مناطق خشک به طور ویژه مورد توجه قرار گرفته است. کشورهای در حال توسعه واقع در اراضی خشک جهت جذب کمک‌های خارجی و تسهیل فرصت‌های اقتصادی در مناطق خشک باید الف) در اقداماتی سرمایه‌گذاری کنند که به ایجاد فضای توانمند اقتصادی، اجتماعی و سیاست برای شناسایی فرصت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری منابع ملی از جمله منابع بخش خصوصی و دولتی منجر گردد. این اقدامات موجب تشویق

کشورهای صنعتی برای پاسخ به این کمک‌ها و نیز تشویق بخش خصوصی آن‌ها برای مشارکت در این خصوص و ب) نیز تشویق و مشارکت ائتلاف‌های منطقه‌ای و بین‌المللی خواهد شد.

در ارتباط با پیشنهاد در خصوص تشویق ائتلاف‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، نمونه‌هایی از اجرای مدیریت پایدار سرزمین را می‌توان در ائتلاف پنج کشور همسایه آسیای مرکزی مشاهده نمود که ۹ کشور کمک‌کننده و موسسه سرمایه‌گذار به شیوه‌ای کاملاً هماهنگ و مشارکتی و با پرداخت اعتباری بالغ بر ۴۷۰ میلیون دلار نیازهای پنج کشور فوق را در این بخش تامین نمودند و یا ائتلاف ۹ کشوری که در بهره‌برداری از آب رودخانه نیل سهیم هستند، تحت عنوان ابتکار عمل حوزه نیل که با همکاری سه موسسه سرمایه‌گذار، هفت کشور اروپایی و بانک توسعه آفریقا به منظور حمایت از رفع فقر در منطقه صورت گرفته است. در پایان یادآور می‌شود با آگاهی از مناسبات و سازوکارهای بین‌المللی در خصوص مبارزه با بیابان‌زایی و تخریب سرزمین و حفظ تنوع زیستی می‌توان هم در زمینه توانمندسازی توسعه علمی و فن‌آوری و هم در توانمندسازی جوامع محلی و هدایت بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری بهره‌گرفت.

منابع

GEFF (2006). RAF At A Glance: GEF's New Framework for Allocating Resources.

Millennium Ecosystem Assessment (2005). Ecosystems and Human Well-being. In "Synthesis. Island Press". Washington, DC.

U.N. (1994). United Nation Convention to Combat Desertification. In "UNCCD". United Nation Environment Program (UNEP), Geneva.